

Kig op fra regnearkene: Nutidens seniorer har overhalet pensionsdebatten

Hvis vi bør arbejde længere som befolkning – og det er et stort hvis – går vejen over gode liv med høj trivsel. Og det kan ikke løses med pensionsreformer alene, men med en livsfasepolitik der tager udgangspunkt i uddannelse, sundhed, trivsel på arbejdsmarkedet og fleksible pensionsovergange.

»Livet på den anden side af pensionen i dag er et andet, end det var for ti og 20 år siden,« skriver Aske Juul Lassen.

Foto: Carsten Erler

For de fleste partier i den netop overståede valgkamp synes der at være en idé om, at pensionsalderen er steget – eller vil komme til at stige – for meget. Det var de nedslidte, der fyldte dagsordenen på tværs af partiskel. For nogle var det nutidens nedslidte, der skal gøres noget ved nu. Et af Socialdemokratiets eneste valgløfter, der nu skal stå sin prøve, var således retten til tidligere tilbagetrækning for udvalgte grupper, som gør op med en tradition for universel folkepension, som går tilbage til 1956. For Venstre var det fremtidens nedslidte, som kan kravle på pension som 72-årige, som de ville skabe løsninger til nu.

Fælles for de fleste partier er, at de taler ind i en industrisamfundslogik, hvor livsforløbet er delt klart op i tre faser: fra læring og uddannelse over produktivitet til otium. Man arbejder sig i stykker ved samlebåndet og får et par gode år at se frem til derefter.

Som kulturanalytiker og etnolog med speciale i aldrings- og pensionsområdet undrede jeg mig over de præmisser, debatten foregik på. For selvfølgelig skal man gøre noget for de nedslidte, der vitterlig er i nogle brancher, men langt de fleste af os kravler altså ikke på pension. Tværtimod er andelen af arbejdende efter pensionsalderen stigende på trods af den stigende pensionsalder. De fleste, der arbejder efter pensionsalderen i EU, gør det ikke primært på grund af økonomien, men på grund af den daglige **kontakt samt udfordringerne og muligheden for fortsat at bidrage.**

Aske Juul Lassen

De gør det således, fordi det fortsat giver mening for dem at arbejde – ofte i forskellige fleksible ordninger. Nogle går ned i tid, nogle starter firmaer, nogle får nyt job og atter andre går på fuld pension for efter en periode at vende tilbage på arbejdsmarkedet, fordi de indser, at pensionen alligevel ikke er noget for dem endnu. De har stadig mere at give af.

Pointen her er ikke, at folk skal holdes i arbejde, til de kravler på pension, men derimod at en **stor del af befolkningen** overhaler pensionsalderen og engagerer sig på både gamle og nye måder på arbejdsmarkedet. Der er mange veje på pension, som går over **mange forskellige mere eller mindre formelle ordninger**. Sådan ser seniorarbejdsmarkedet ud i dag.

Gisninger

Når vi taler om fremtidens seniorarbejdsmarked og tilbagetrækningspraksis kan vi kun gisne. Men i de nuværende fremskrivninger virker det nærmest naturgivent at pensionsalderen må stige, fordi den gennemsnitlige levealder stiger. Der må flere arbejdende hænder til at betale for de mange »plejekrævende« ældre. Men stigningen i gennemsnitlig levealder [stagnerede i 2018](#), og i England er den allerede over en [årrække gået den anden vej](#). Betyder det så, at vores tilbagetrækningsalder falder, hvis den gennemsnitlige levealder falder? Næppe. Samtidig er kunstig intelligens og robotteknologi ved at omforme vores arbejdsmarked, så der muligvis slet ikke bliver brug for os så længe på arbejdsmarkedet. Og klimakrisen fordrer nogle helt andre løsningsmodeller end fortsat vækst og forlænget arbejdsliv.

»Nutidens seniorer bliver på arbejdsmarkedet, hvis de trives, har indflydelse på egne arbejdsopgaver og -tid og er raske.«

Når det drejede sig om fremtidsvisionerne og forlænget arbejdsliv i 2050, virkede valgkampen således både ude af trit med nutidens seniorarbejdsmarked, samt uden fantasi til at forestille sig hvad gennemsnitlig levealder, robotisering og klima kan betyde for en social institution som pensionen.

Hvad man derimod kan gøre noget ved nu – udover at sørge for en værdig tilbagetrækning for de nedslidte – er at skabe bedre rammer for trivsel på arbejdspladserne på tværs af livsforløbet. Der er [ikke nogle hidtidige erfaringer](#), som tyder på, at de mange i alle aldersgrupper, der rammes af mental

sygdom i disse år, kommer til at leve lange arbejdsliv. Hvis vi derimod formår at skabe et andet arbejdsmarked, der ikke skaber den samme grad af mental nedslidning som vi ser i dag, bliver folk måske i endnu højere grad af sig selv. Nutidens seniorer [bliver på arbejdsmarkedet](#), hvis de trives, har indflydelse på egne arbejdsopgaver og -tid og er raske.

Fleksible rammer

Vi har således brug for en livsfasepolitik der skaber mere fleksible rammer på tværs af livsfaserne. Det vil sige en livsfasepolitik, hvor der er plads til at tage pauser, gå ned i tid, efteruddanne sig osv. i løbet af arbejdslivet. Europæiske studier peger netop på, at de, som arbejder længst, også er dem, der har haft den [bedste arbejdshistorik gennem livet](#), de, som har den [bedste sundhed](#) og [længste uddannelse](#), samt dem, der har mulighed for [fleksible tilbagetrækningsordninger](#). Så vi skal tænke i fleksibilitet og justeringer af arbejdspress både i løbet af og i slutningen af arbejdslivet.

I EU-rapporterne er det ikke entydigt, om mere fleksible tilbagetrækningsordninger fører til større arbejdsudbud. Bare fordi folk arbejder højere op i årene med fleksible ordninger, kan de jo godt smøre arbejdstimerne så tyndt ud, at det i en snæver arbejdsudbudslogik bedre kan betale sig at holde folk på fuld tid, indtil de løber skrigende ud af arbejdsmarkedet, når de når pensionsalderen.

»Måske en ny regering kunne kigge op fra regnearkene og ud på seniorernes ændrede arbejdsmønstre og pensionsovergange.«

Hvad der derimod er fuldstændig tydeligt er, at det kan betale sig for livskvaliteten både under og efter pensionsovergangen med mere fleksible ordninger. Studier peger på, at lange overgange og overgangsjobs giver bedre tilpasning til livet efter arbejde. Hvis man begyndte at regne med dynamiske effekter på den forhøjede livskvalitet og de mange aktiviteter efter pensionen, som de lange overgange giver god mulighed for, ville regnestykket være et andet.

For livet på den anden side af pensionen i dag er et andet, end det var for ti og 20 år siden. Mange befinder sig i et limbo, hvor de ikke fuldstændig er trukket tilbage fra arbejdsmarkedet, men har konsulentopgaver for tidligere arbejdsgivere, har startet små firmaer eller arbejder med småjobs. Rigtig mange er frivillige (**nogle tal peger på 40 pct.**) og er det mange timer om ugen. Mange **passer børnebørn** og får forældrenes arbejdsliv til at hænge sammen. Og mange passer syge ægtefæller eller forældre, som i mange tilfælde fortsat lever, når vi selv er ved at være pensionsmodne, hvilket i sig selv er et fantastisk vidnesbyrd om de forandrede og forlængede livsforløb, vi er vidner til.

Der er altså masser af ressourcer i denne generation af seniorer om pensionsalderen. Studier peger entydigt på, at de lægger deres kræfter der, hvor det giver mening for dem, og **hvor de trives**. Så hvis man skal fastholde folk på arbejdsmarkedet, er det en god idé at tænke i trivsel dér – både når arbejdslivet nærmer sig sin afslutning, og når vi har brug for pusterum i løbet af arbejdslivet. I stedet for at snakke om hypotetiske fremtidige pensionsaldrer, som vi ingen anelse har om bliver en realitet, eller som om få år blot vil lyde som et fjernt råb fra fortiden.

Summa summarum: Det var primært mangel på fantasi og forsnævret økonomisk tænkning, som prægede pensionsdebatten under valgkampen. Måske en ny regering kunne kigge op fra regnearkene og ud på seniorernes ændrede

arbejds mønstre og pensionsovergange. Hvis vi bør arbejde længere som befolkning – og det er et stort hvis – går vejen over gode liv med høj trivsel. Og det kan ikke løses med pensionsreformer alene, men med en livsfasepolitik der tager udgangspunkt i uddannelse, sundhed, trivsel på arbejdsmarkedet og fleksible pensionsovergange.

Aske Juul Lassen er ph.d. ved Center for Sund Aldring, Københavns Universitet, og indehaver af 3akt.dk som yder rådgivning, foredrag og kurser om nye forståelser af pension og pensionering